

21. Yüzyıl Ve Mevlana'dan Vefasızlık Üzerine Kimi Uyarılar

Metin YASA*

Özet

Ahlak, 21.yüzyıl insanının dikkate alması gereken temel bir varlık alanıdır. Bu alan içinde, bireysel ve toplumsal yaşamı yönlendiren erdem ve erdemsizlik tartışması önemli bir yer tutar. Bu makalede, Mevlana'nın görüşlerine özel atıfla, bir erdemsizlik örneği olarak vefasızlık üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kavramlar: 21. Yüzyıl, Bireysel Yaşam, Teknolojik Gelişme, Vefasızlık

21. CENTURY AND MAULANA'S SOME WARNINGS ON DISLOYALTY

Abstract

Morality is a fundamental domain of existence that 21st century people should take into account. In this field, the discussion of virtue and inferiority, which guide individual and social life, has an important place. In this article, with a special reference to Maulana's views, it is emphasized on disloyalty as an example of inferiority.

Key Words: 21st Century, Individual Life, Technological Development, Disloyalty

I

Günümüz insanının bile kayıtsız kalamayacağı işlevsel kimi varlık alanları vardır. Bireysel ve toplumsal yaşamda ahlak bu işlevsel alanlardan yalnızca birisidir. Ne yazık ki, günümüzde, ahlakın, deneyimlenirken, deyim yerindeyse yoğun çatışma halinde olduğu, örtük kapışma yaşadığı ya da derin gerginliğe sahne olduğu zaman zaman gündeme getirilir. Böyle düşünülmesinin bir nedeni, belki de, modern insanın çıkarlarının ahlaki değerler ile çatışmasıdır. Bu bir sorun ise, bize göre, çözüm ahlaki altın değerler zincirini oluşturan her halkanın 21. yüzyıl yaşam koşullar içinde yeniden düşünülmesinden ve işlevsel kılınmasından geçer. Bu yeniden düşünülme ve işlevsellik, kuşkusuz, anlamlı bir inisiyatif, ve bu anlamlı inisiyatif, bireyin, toplum içinde yaşarken, hem kendini yeniden keşfetmesi hem kendisiyle barışık olması hem de çevresi ile ilişkilerini gözden geçirmesi açılarından kritik bir öneme sahiptir. Dile getirdiğimiz bu kritik önem, Mevlana'nın aşağıdaki ifadesinde deyim yerindeyse ete kemiğe bürünmüş gibidir. Mevlana Şöyle der:

O tertemiz nefislerden ve de akıllardan
Cana vefasız diye mektup gelmede her an¹

* Prof. Dr. O.M.Ü İlahiyat Fakültesi, metin.yasa@omu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3040-8133.

Neden gönümüzü vefasızlara verelim?²

Bize öyle geliyor ki, çağı tanımlama becerisi, çağdaşı okuma olanağı ahlaki değerler üzerinden de rahatlıkla gündeme getirilebilir. Bizim bu bağlamda tartışmayı amaçladığımız konu ahlaka aykırı bir davranış olarak vefasızlık ve iletileridir. Nitekim bize öyle geliyor ki gerçi günümüz koşullarında ahlakın sınırlarının genişlediği göz ardı edilemez bir gerçektir. Ancak, güncel ahlaki bir sorun tartışılırken, bağlantılı olduğu tarihsel perspektif dikkate alınmak durumundadır.

Sergilenen vefasızlık örnekleri, toplum içinde yaşayan insanı üstün varoluşsal amaçlarından uzaklaştırmış gözükmektedir. Doğrusu, vefasızlık, insanlık adına aşamalar geçmesi gereken insanın ileri bir aşamaya geçmesini engelleyen bir rol üstlenir. Böylece bir kötülük daha da güçlenmiş olur.

II

21. yüzyıl yaşam koşulları içinde, yaşadığımız dünyanın, geçirdiğimiz zaman dilimlerinin ve edindiğimiz deneyimlerin çirkinleşmesinde ahlaki olmayan pek çok faktör rol üstlenebilir. Bunlardan biri de, kuşkusuz, vefasızlıktır. Vefasızlık, aynı zamanda, dünyaya, yaşama ve insana yönelik her tür güzelliği çirkinleştirmenin, iyiliği kötüleştirmenin somut bir halidir.

21.yüzyıla özgü insanlar arası ilişki standartları içinde, vefasızlık, ayırt edilemeyecek şekilde, gündelik yaşamla son derece kaynaşmış haldedir. Bu, kuşkusuz, yaşamdan kopması olanaksız görülen din, bilim, felsefe ve ahlak gibi temel alanlardaki iletişim için, büyük bir engeldir. Oysa tartışma konumuzun ahlak olması nedeniyle, ahlak üzerinden konuşulacak olursa, her varlık alanı gibi, ahlakın da kuşkusuz bir geçmişi vardır ve ancak bir de yaşanılan halinin ötesinde geleceği olmalıdır. Üzücü olan, ahlak da dahil yaşam alanlarında umursamazlık, ciddiyetsizlik ve güvensizliğin sıkça görülmeye başlanmasıdır. Gerçekten de 21. yüzyıl modern yaşamında, bir dinsel umursamazlık, bir ahlaki ciddiyetsizlik ve bir sosyolojik güvensizlik hemen her yerde kendini duyumsatır hale gelmiştir.

Bize öyle geliyor ki, Mevlana'nın vefasızlık uyarısı üzerinden 21. yüzyıl için bir din sevdasına düşmenin, ahlak davasına sarılmanın, felsefi güven inşa etmenin ve bilim aşkı tesisine yönelmenin önemi küresel düzeyde giderek artmaktadır. Mevlana'nın aşağıdaki türden söylemleri bu bağlamda anılabilir. Mevlana Şöyle der:

Başkalarına yaptığın şey, senin, ey dünya
Hem vefasızlık, hem hile, hem çokça nazlanma³

Aşk vefalı, vefalıya yönelir
Vefasızı hepten görmezden gelir.⁴

Topraktan yeşerdik toprağa yönelelim
Gönül ile vefasızın neden dönelim⁵

Korkunç olan, vefasızlığın bir tür değer suretine bürünmesidir. Unutmamak gerekir ki, bir erdemin bir erdemsizlikle gölgelenmesi, yüce varoluşsal değerleri amaç edinen insanın altında gölgelenebileceği bir erdemin yok olması demektir.

¹ Mevlana, *Mesnevi*, (tas.: Reynold Alleyne Nicholson), Ayende, 1979, VI, 451.

² Mevlana, *Mesnevi*, VI, 447.

³ Mevlana, *Mesnevi*, V, 1011.

⁴ Mevlana, *Mesnevi*, V, 1165.

⁵ Mevlana, *Mesnevi*, VI, 447.

III

Doğrusu, 21. yüzyılda insan ve toplum yaşamı yeniden oluşurken, yeniden oluşan bu süreç içinde, zararlı rol oynayacak faktörlere dikkat çekmek gerekir. Bu cümleden olarak, sözgelimi, 21. yüzyıl yaşam koşulları ve iletişim ölçütleri içinde vefasızlığın açılımı ve iletildiği yıkıcı sonuçlar bağlamında neler söylenebilir? Bu noktada kimi açıklayıcı noktalara işaret edilebilir:

i. Vefasızlık; insanı, erdemli olma yolunda zorda bırakan, özüne yabancılaştıran, kötü eyleme sürükleyen, benlik zayıflığına uğratan bir olumsuz davranıştır. Bu cümleden olarak, ahlaki bir davranışta bulunma insanı ne kadar yüceltirse, ahlaka aykırı bir davranış sergileme de dolaşımdaki bir ifadeyle o kadar düşük profilli yapar.

ii. Vefasızlık benliği çürüten, aklı çökerten, ruhu kurutan, kişiliği kudurtan, gönlü körelten, duyguyu sömürten bir kötü davranıştır. Doğrusu, bu bağlamda ifade etmek gerekirse vefasızlık, hiçbir zaman için, bireysel ve toplumsal yaşamda, deyim yerindeyse, elverişli bir davranış olmamıştır.

iii. Vefasızlık, 21. yüzyılda, çok daha fazla hareketli ve etkin hale gelmiş görünür. Gerçekten de vefasızlığın yaşamının bir parçası haline geldiği zaman dilimlerinde, bireyin, çıkarı değere yeğlemesi adeta kaçınılmaz bir hal almıştır. Böylece de vefasızlık, sonucu bireysel yaşamı ve deneyimi şoke eden, toplumsal dayanışmayı ve güveni sarsıcı rol oynayan bir özle konumunu güçlendirmeye devam eder.

Konunun açıklanması bağlamında yine Mevlana'ya atıfla ifade edilecek olursa, o, öncelikle vefasızlıktan kopması olası görünmeyen iki temel kötülüğü özellikle vurgular: Kin ve Düşmanlık.⁶ Dahası Mevlana, vefasızlığı, zayıflık, bozukluk⁷, yalancılık, dolandırıcılık⁸, acı sözlülük⁹ ile birlikte anar. Mevlana'nın aşağıdaki ifadesi yine bu bağlamda anılmaya değer görünür. Mevlana şöyle der:

Nasil vefasızlara kendini feda edersin
Bir kötücül zan yüzünden o tarafa gidersin
Unutmadan, vefasızlıklardan ben oldum uzak
Gelirsen bana doğru kötü zan olmaya tuzak¹⁰

Vefasızlık, sonunda, güvensizlik ve dost yokluğuna neden olur. Bu ikisi de insanın içinde yaşadığı toplumsal birliği ve toplumun içinde yaşadığı insancıl bütünlüğü sinsice dağıtır.

IV

Yeni teknolojilerin gelişmesi ve buna bağlı olarak dijital yapıların giderek artması gibi dinamik süreçlerin yaşandığı 21. yüzyıl gibi bir çağda, izi rahat sürülebilir birçok olumsuzluk yaşanabilmektedir. Bu bağlamda, vefasızlığın daha fazla bireyin ve toplumun ahlak kapasitesini, olgunluğunu ve huzurunu daha fazla zayıflatmasına ahlaka paydaş diğer varlık alanları üzerinden izin vermemek zorunlu görünmektedir.

Modern yaşamla uyumlu ve çağdaş arayışla bütünleşik din, ahlak, felsefe ve bilim değerleri yaşanmadan modern yaşamın ve çağdaş arayışın meydan okumalarıyla nasıl başa çıkılabilir? Artık 21.yüzyılda hızlı bir bireysel dönüşüm ve toplumsal yönelim hareketleri

⁶ Mevlana, *Mesnevi*, V, 1216.

⁷ Mevlana, *Mesnevi*, II, 2131.

⁸ Mevlana, *Mesnevi*, II, 2873.

⁹ Mevlana, *Mesnevi*, IV, 3186.

¹⁰ Mevlana, *Mesnevi*, III, 339-340.

dikkat çektiğine göre, ahlaktan beklenen işlevin yerine getirilebilmesi için, ahlakın karışan ve karışılan bir varlık alanı olduğunun ayrıca ayırında olunması gerekir.

Öz olarak ifade etmek gerekirse, 21.yüzyıl teknolojik ve dijital verileri ışığında mutlu ve huzurlu bir yaşam sürebilmek için, öncülük, destek ve ortaklık bağlamlarında, dine, ahlaka, felsefeye, bilime ve anılan bu alanların uzmanlarına çok şey düşmektedir. Belki de bu noktada, Mevlana'nın işaret ettiği bir nokta yeniden düşünülebilir. O da şudur: Canı, vefasızlara feda etmekten korumak gerekir.¹¹ Çünkü insan doğası, vefalı olmaya uygun yaratılmıştır.¹² Öyle anlaşılıyor ki, Mevlana, bu nedenle, ekili vefadan söz eder.¹³ Dahası; Mevlana'ya göre, vefa tohumunu elde etmek önemli, ancak vefa tohumu ekmek çok daha önemlidir.¹⁴

Konu, yine Mevlana'dan yapılacak bir alıntıyla açıklayıcı hale getirilebilir. Mevlana şöyle der:

Açsa da hoş çiçek, dünyanın işi böyle
Vefasızlığımı seslice getirdi dile
Üstat! Şu alem oluş ve bozuluş alemi
Bozuluş içerir öğüdü, oluşsa hileyi¹⁵

Doğrusu, kadim ahlaki akıl devreye sokularak vefayı, yaşamdan kopması olanaksız görülen alanlarda işlevsel kılma, gündelik ahlaki sorunlara çözüm üretmede iyi bir başlangıç olarak görülebilir.

Mevlana'ya göre, vefasızlığı belirleyen süreçler çok farklı olabilmektedir. O nedenle işaret edilen bağlama ilişkin olarak vefasızlığın giderilebilmesi için kimi stratejilerin geliştirilmesi gerekir. Değil mi ki, Mevlana için, vefa, uğruna can feda edilecek bir değer¹⁶ ve vefasızlar adeta birer yıkılmış köprüdür¹⁷, bu durumda, Mevlana düşüncesinde öne çıkan temel bir strateji, vefalı olmanın yanında, vefa olmaktır. Yüksek din, ahlak, felsefe ve bilim destekli vefa, 21.yüzyıl için, dolaşımdaki bir deyimle söylem ve eylem bütünlüğünün üzerinden gerçekleşeceği önemli bir değerdir.

Sözün özü, Mevlana'nın dediği gibi:

Yaşarken sana üç adet yoldaş var
Biri vefalıdır, ikisi gaddar¹⁸

Biri dostlar, diğeri eşya ve mal
Üçüncüsü vefalı, güzel amel¹⁹

Mal, köşkten dışarı, seninle gelmez
Dost gelir ve fakat mezara girmez²⁰

Amelin vefalıdır, sığın ona
Elbet girer seninle ta mezara²¹

¹¹ Mevlana, *Mesnevi*, III, 338.

¹² Mevlana, *Mesnevi*, III, 624.

¹³ Mevlana, *Hz. Mevlana'nın Rubaileri*, çev.: Şefik Can, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, 1492.

¹⁴ Mevlana, *Hz. Mevlana'nın Rubaileri*, C.II, 1321.

¹⁵ Mevlana, *Mesnevi*, IV, 1607-1608.

¹⁶ Mevlana, *Mesnevi*, I, 996.

¹⁷ Mevlana, *Mesnevi*, II, 2842.

¹⁸ Mevlana, *Mesnevi*, V, 1045.

¹⁹ Mevlana, *Mesnevi*, V, 1046.

²⁰ Mevlana, *Mesnevi*, V, 1047.

²¹ Mevlana, *Mesnevi*, VI, 1050.

Doğrusu, vefa, tadına varılması gereken bir değerdir. Vefanın tadının alınabilmesi için vefasızlık kötülüğünden kaçınılması gerekir.

KAYNAKÇA

Mevlana, *Mesnevi*, (tas.: Reynold Alleyne Nicholson), Ayende, 1979.

Mevlana, *Hiz. Mevlana'nın Rubaileri*, çev.: Şefik Can, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991,